

Ғұмар АХМЕТЧИН

**"ҒҰМЫТШАҚТЫҚ"
ЗОБАЛАҢЫ**

Ғұмар АХМЕТЧИН

**"АҒУМЫНҒАШАҚ ТҒЫК"
ЗОБАЛАНЫ**

**"Елорда"
Астана - 2001**

44618-6

5232
ББК 84 (5 қаз)

А 94

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӘДЕНИЕТ, АҚПАРАТ ЖӘНЕ ҚОҒАМДЫҚ КЕЛІСІМ
МИНИСТРЛІГІНІҢ БАҒДАРЛАМАСЫ БОЙЫНША ШЫҒАРЫЛДЫ

Ғ. Ахметчин.

А 94 Ұмытшақтық зобалаңы. Сықақ әңгімелер, сатиралық
повесть. - Астана: “Елорда”, 2001. - 336 бет.

ISBN 9965-06-099-1

Қостанайлық жазушы Ғұмар Ахметчиннің есімі республика оқырмандарына жақсы таныс. Ол бірнеше сатиралық кітаптардың авторы. Оның оқырмандарға ұсынып отырған “Ұмытшақтық” зобалаңы” атты кітабына жазушының әр жылдарда және кейінгі уақытта қаламынан туған сықақ, әзіл әңгімелері, “Көнектің көргендерінен” шағын сатиралық повесі енгізіліп отыр.

Қаламгердің уытты қаламы арамызда жүрген кейбір түрлі түрпі мінезді адамдардың мінез-құлықтарын қоғам алдында әшкерелеуге бағытталған.

Кітапқа енген “Көнектің көргендерінен” атты сатиралық повестегі Көнектің образы қазақ балалар әдебиетіндегі тың бейне. Көнектің өз басы шығармада жағымсыз образ ретінде бейнеленбесе де сол кейіпкерлердің ортасында жүріп, жамандық атаулыға өзінің іштей қарсылық қозқарасын білдіріп отырады, қолынан келсе олармен күресуден де тайынбайды. Мәселен ол күні өтіп бара жатқан кеңестік дәуірдің дорекі, надан, шолақ белсенділеріне қасқиып қарсы тұрады. Сөз жоқ, бұл шығарманың қазіргі жас ұрпақты адалдыққа, әділдікке, шыншылдыққа баулуда тәрбиелік маңызы зор.

А $\frac{4702250201-108}{450 (05)-01}$ -01

ББК 84 (5 қаз)

ISBN 9965-06-099-1

© Ғ. Ахметчин, 2001

Түрлі түрлі мінездер

КӨЗІ СЫНЫҚ ТЕБЕН

Көк желкемен біреу келісаппен түйіп кеп жібергендей болды. Омақамнан оңбай түсе жаздап барып, әрең дегенде бойымды тіктеп алып артыма жалт қарасам, баяғыда озіммен бірге мектеп-интернатта оқыған Әлітірі екен ыр-жалаңдап тұрған.

— Оу, құдай атқыр-ау, сен әлі тірі ме едің?

— Е, тірі болмасақ Шақарды дәл осылай көк желкеден келістіріп тұрып қонжिताмыз ба?

Қостанайдың бір қағаберіс, бұлтарыстау көшесінде Әлітірі екеуміз осылайша тоқайласып, мәз боп қалдық. Бір-бірімізді ә дегенде-ақ жаңылмай, жыға таныстық.

— Кешеден “Қостанай” қонақ үйінде құйындатып жатырмыз. Жүр, сонда барайық.

— Қонақ үйдемін дейсің бе? Солай де... Әй, өзін бар ғой сен соққан балықтай әрі-бері тентіреп, бала кезіндегідей телпегінді теріс киюінді әлі қоймаған екенсің. Облыс орталығында мына ағанның тұратынын білесің. Біздің үйді неге тауып алмадың?.. Ендігі біздің сары қарын бәйбішемен танысып, шүйіркелесіп те қалар едің, — деп Әлітірі қонақ-жайлылығын білдіріп жатыр.

— Ойбай, онда не тұрыс бар? Қонақ үйге қоналқалығымды төлеп қойғам. Қону — міндет емес шығар. Әйдә, кеттік сіздің үйге.

— Онда қалай, қазір бара береміз бе? Әлде-е

— Әлітірі енді қипақтай бастады.

— Не әлде-мәлдесі бар? Тура сіздің үйге тартамыз. Өзін айтқан сары қарын бәйбішеге жетіп жығылайық.

— Сөйтейік пе? Жарайды, жарайды, ендеше! — Әлітірі жұлдыз санағысы келгендей біресе аспанға қарап, біресе құм ішінен құбыжық көргендей жерге қарап, қипақтап біраз бөгеліп тұрды да орнынан ауыр қозғала:

— “Жарайды, барсақ барайық”, — деді.

...Аудан орталығындағы орта мектепте оқып жүргенбіз. Әлітірі екеуміздің жататын кереуетіміз иін тіресіп қатар тұратын еді. Шынында кереует деген жай ныспы болмаса, оны қазіргі заманда, дәл қазіргі көзқараспен кереует деуге де болмайтын. Күнде таңертеңгілік торларынан бір шикілік шығады. Мұндайда Әлітіріден пысық адам жоқ. Ол тұра сала көзін уқалап: “Ойпырмай, мына итіңнің тағы да ішек-қарны шығып қалыпты ғой”, — дейді де кереуетінің астындағы ағаш қобдишасын суырып алып, оның ішіндегі небір қарала-торала сымдарды іріктей бастайды.

— “Біздің “итің” жағдайы да сенің “итіңнен” ілгері емес. Шіріген сымыңнан маған да ауысқайсың артылса”, — деймін мен оған кекесін үнмен.

Әлітірі “шіріген” деген сөзіме ыза болып: “Сен-ақ шіріген сымға тоймайды екенсің, керек болса өзің тауып ала ғой”, — деп күңк ете түседі де, танауы пысылдап, ағаш қобдишасына одан сайын үңіле түседі.

Әлітірінің алғашқы беталысы адуынды, сөздері тау селіндей екпінді болғанмен арты бостау, сиырқұйымшақтау екенін ертеден жақсы білем. Өйткені соңыра геометрия мен тригонометрияға келгенде Әлітірінің жаңағы шірік сымдары кәдеге аспай қалады да, бұдан кейін күнделігі бірер екімен толығып, сөмке салмағы “сұйық” бағалармен ауырлай түсетіні белгілі.

— Жарайды, — дейді ол күбірлеп әрі ауыр күрсініп. — Мынау бір шіріктеуін ал, қидым саған. Сосын: “Айтпады деме, түбінде сен сұр қасқа кедей боласың”, — деп сұқ саусағын шошайтады.

— Ал, есеп білмегендер ше? — деймін мен сонда.

— Әй, сенің есебің бар болсын. Мектептегі есепті шығарғанына есі кетіп жүрген сен сияқты есерсоқтардың көбісі ертең оқу бітірген соң есек ерттеп мінуге де жарамайды. Меніңше адам қайдағы бір ғұламалардың кітапқа арнап жазған есебін шығарумен миын ортайтқанша, күнделікті өмірдің өзі ұсынған есепті шығара білуге машықтану қажет. Есепті шығара білу - өмір сүре білу емес, — деп Әлітірі өзінше пәлсапа соғатын.

Бір қызығы — Әлітірінің интернат пен жатақхана арасында ертелі-кеш сарылып жүріп жинаған сымдарынан бізге кейде шапағат тигенмен оның қобдишасындағы ба-

сқа да мың-миллион ұсақ-түйектен ешбір пайда жоқ еді. Әлітірінің өзі де бұл жинағандарының рақатын қашан, қайтіп қоретінін білмейтін. Бірақ сонда да қобдишаны сықа толтыруға әуесті. Тіпті бірде Әлітірі жолда жатқан қозі сынық тебенді де көтеріп алып: “Түбінде бір көдеге жарайды”, — деп қобдишасына салып қойғанда, біз оны әбден мазақтап, бірнеше күн бойы күліп жүрдік. Ал ол болса:

— Күле тұрындар, бәрібір түбінде осы сынық тебенді бір көдеге жаратамын, — деп еді...

Біз Әлітірінің үйіне келдік. Әйелі есік ашып құбыжық қорғендей менімен тыржия амандасты та, төргі бөлмеге қарай қостендей жөнелді.

— Әлиза-ау, әй, Әлиза! Мынау біздің былайша ... нетіп айтқанда, кластас жолдас қой. Қостанайдың қосшесінде қаңғалақтап, қаңғырып жүрген жерінде кездесіп дегендей... сосын саған таныстырайын деп...

— Немене, мені байға өткізе алмай жүр ме едің? — Әлітірінің әйелі кейін бұрылып келіп маған быртыған төрт саусағының ұшын ғана ұсынды.

— Әлиза боламыз, — деді гүжілдеп.

— Біз Шақар боламыз.

— Болсаңыз боларсыз. Атыңызға түріңіз сай сияқты. Бірақ, есіміңіз бөлендей не звучить құлаққа, — деп кекесін тастап, төрге қарай жүре берді.

Диванға жайғастым. Әлітірі әйелінің соңынан ішкі бөлмелердің біріне кіріп кетті. Сүт пісірімдей уақытта ешкім шыға қоймаған соң, орнымнан тұрып теледидарды іске қостым. Москвада ХХІІ жазғы Олимпиаданың шекесі қызып жатқан кез еді. Спорт хабарларын қорғім келіп кетті. Диктордың үні естіле-ақ төргі бөлмеден Әлиза шыға келіп:

— Сіз кешіріңіз, телевизорды жаңа ғана сөндіріп едім. Қызып кетсе, лампочкелері жанып кетеді... Сосын... вообщем біздің үйдегілер спортты ненавидяты, — деп телевизордың үнін өшіре қойды.

Аузыма құм құйылғандай отырып қалдым. Сол сәтте Әлітірі де шығып:

— Біздің Әлизаш дұрыс айтады. Спорт дегенің не, тәйірі, баланың ойыншығы емес пе? Сосын телевизор дегенің тоқтың жұты екен. Қоссаң болды- қалтаңдағы ақшанды жұта бастайды, — деп безек қақты.

— Онда қойдык, қойдык. Өзіміз спортшы болмасақ та үйде спорт хабарларын бос жібермейміз. Сосын теледидардың неше сомға ақша тартатынын да есептеген емеспіз, — деп диванда былпып отыра бердім.

— Кәне, қарап отырғанша әңгімелесіп отырайық. — Әлітірі мені әңгімеге тартты. Өзіңнің неше балаң, неше әйелің бар дегендей...

— Жалғыз әйел бар. Жалғыз әйелден туған он екі бала бар.

— Не дейді?! Сұмдық қой мынауың! Осыншама баланы таптырғанда түбінде олардан бір футбол командасын құрмақпысың? — деп Әлітірі қарқ-қарқ күлді.

— Ужас, масқара! — деп Әлизаның таң қалғандығы соншалық, оның көздері ұясынан шығып кете жаздады.

— Е, онда не бар? “Бір тоқты туса, бір түп жусан артық шығады” деген... Әр баланың өз несібесі өзінде. Совхоз жеті бөлмелі ақ қанатты ақ орда салып берді.

— Мынауың ғажап екен, — деді Әлітірі, — олардың бәрін кекіреге тойған текедей бақылдатып қойып қалай шыдап отырасындар үйде?

— Ештеңе етпейді, “Балалы үй - базар” деген ғой. Қайта, біз балалардың у-шуынсыз отыра алмаймыз, — деп Әлітіріні бұрынғыдан да ызаландыра түстім.

— Жарайды... Ал сонда өзіңнің үйінде импорт-тан, дефициттен не бар? Мініп жүрген көлігің бар ма? — Әлітірі маған барлай қарады.

— Импорт пен дефицит дегендерің біздің жаққа жете бермейтіні рас... Мініп жүрген көлігіміз де әзірге жоқ.

— Он екі ауыз тұрғанда кісі не ішіп-жеп көгереді. Сенің жаңағы “әр баланың несібесі өзінде” дегенің жай сандырақ қой. Несібесін алып туған бала көргем жоқ.

— Айтуға демесең, көліктің қажеті де жоқ. Бізге қайда барсаң да — ақ жол, көк белдеулі автобустар алдыңнан көлденендеп тұра қалады. Ұшсаң — самолетін дайын. Көлік дегенің басқа тілеп алған артық машақат емес пе?

— Шақар, сенікі былшыл. Әйтпесе сенің жаңағы айтқан көліктеріңнің бәрі — кісінікі. “Кісідегінің — кілті аспанда” деген сөзді ұмытпа. Баяғыда менің саған: “Қасқа кедей боласың. Есепті шығара білу — өмір сүре білу емес,” — деп айтқаным есінде ме? Шамасы, аяққа тартсаң — басқа, басқа тартсаң — аяққа жетпей жүрген жайың бар-ау?!

Мен Әлітіріге не дерімді білмей оның бетіне үңіле қарай қалыппын. Ол сәлден кейін:

— Кәдімгі жер-жиһанға белгілі Шерлок Холмс Коперниктің кім екенін, жердің күнді немесе күннің жерді айналатынын білмесе де, әлемге аты шыққан қылмыс ашушы болған жоқ па? Мына біз дегенің мектепте есеп шығара білмесек те, импорт пен дефициттің бәріне иеміз, — деп сақылдай күлді.

— Мені ашу қыса бастады. Бірақ, сыр бермей отыра бердім. Элиза самарқау жүріп шай қамына кірісті. Мен қарап отырмай:

— Шынында да бар импорт пен дефицит дегендерің өздерінде екен, — деп отқа май құя түстім.

— Иә, бізде бәрі де бар. Мінетін көлігіміз жарқырап тұр. Саябақ дегеніңіз — бір жатқан жайлау, — деп Әлітірі кеудесін қақты.

— Ойпырмай, осының бәрін қалай жинағансыңдар? Өздерің қалада тұрып көл-көсір ақшаны қайдан ала бергенсіңдер, ә?

— Мен өзім, — деді Әлітірі екі иығын қомдай түсіп, — мына деген доставщикпін, ал Элиза болса мынау деген белді бір мекеменің кассирі. Мәселе кімнің қайда істегенінде емес, қалай істегенінде. Гәп — өмір сүре білуде, Шақар жолдас.

Шай ішіп отырмыз. Әлітірінің дәм-тұзы мол. Мен дастарқан мәзіріндегінің әрқайсысынан бір-бір шұқып жеп, аздап шай іштім де “болдым деп” кейін ысырылып отырдым. “Тағы бірер кесе шай іш”, — деген кісі болмады. Элиза лезде дастарқанын жинап, өзінің меншікті “қуысына” кетті.

— Сенің орнында мен болсам, — деді Әлітірі әңгімесін жалғастырып, — әлдеқашан бір машина емес, бірнеше машина мініп жүрер едім. Кедей болатын адам ақшасын орынды-орынсыз, былайша айтқанда, направо-налево шаша береді. Мәселен үйге келген кісіні күту жайына келейік. Мұның өзі бар ғой — мың сан тарау терең өнер. Мәселен, кейбір ұятты кісілер өзінің ішер жартысын қалтасына салып ала келеді. Ал кейбіреулер Шықбермес Шығайбайдай тарылып, аузын қу шөппен сүртіп, жұтап келеді. Міне, мұндай қонақтарды өзінің пиғылына орай әртүрлі күткен жөн. Қазір сауда орындарында сағат жетіден бы-

лай қарай ақ арақ сатпайтыны қандай жақсы болды. Жетіден кейін шақырусыз келген қонақсымақтарға алаңдап, тіпті қам жеудің қажеті жоқ. “Қап, дүкеніміз жабылғанда келгендерінді қарашы”, — деп өзіміз өп-өтірік өкініш білдіріп, санымызды соғып отыра береміз.

— Әлітіріге зығырданым қайнап, қаным тасуға айналды.

— Қойшы, бұл заманда әр қонақтың өз несібесі бар. Өзің бос сөзді қойып, теледидарыңды қосшы. Олимпиададан бірдеңе көрейік, — дедім.

— Қой, екеуміз Әлизадан таяқ жеп қалармыз. Жаңа өзіңе не айтқанын білдің бе? Оның ашуына кезіксек, екеумізді де осы үйден қуып шығады.

Әлітірінің дегеніне көнуге тура келді.

— Шақар, — деді Әлітірі тағы да лекциясын жалғастырып, — өмір сүре білу үшін сен айтатын әйгілі Лобачевский мен Эйнштейн болу қажет емес. Мәселен, мына мен семьялық бюджеттің кредиті мен дебитін есептегенде, құдай біледі деп айтайын, менімен математика ғылымдарының кандидаттары да ұпай теңестіре алмайды.

— Әй, қойшы, Әлітірі, бөсіп кеттің ғой өзің.

— Жо-жоқ, сен алдымен мені тыңдап ал. Мәселен, біз жаңа шай іштік. Сен өзіңнің не ішіп-жегенінді, біздің үйге неше сомдық зиян келтіргенінді білесің бе? — деп Әлітірі маған сүзіле қарады.

— Тілің кесілгір, Әлітірі-ау, сен үйіңе келген кісілердің неше сомға тамақ ішкенін де есептеп отырасың ба? — дедім тіксіне қалып.

— Е, есептемегенде ше? Мәселен, сен жаңа бес кесе шай, төрт қасық шие вареньесін, үш түйір қант, екі тілім нан, бес түйір польский колбаса, елу грамдай май, екі түйір севрюга балығы, шамасы 300 грамдай арақ іштің. Осының барлығы төрт сом қырық алты тиынға келеді. Ал егер кездейсоқ келген қонақ екеу, үшеу, төртеу... болса ше? Жоқ, мен онда дастарқанға жаңағы өзің жеген севрюга мен шие вареньесін көрсетпеймін де. Түсіндің бе?

Мен не істерімді білмедім. Әлітіріге деген бар ашуызам сыртыма қайнап шығып, жаңағы шайда ішкен-жегендерімнің бәрі аузыма қайта келіп тығылғандай болды. Енді тезірек осы үйден кетіп, мейманханаға жетуге асықтым. Осынымды сезсе керек, Әлітірі:

– Немене, жаңағы есеп-қисабыма ренжіп қалдың ба? Саған өзімсініп айтып отырғаным ғой, – деп қипақтап қалды.

– Жо-жоқ, сенің сөзіңнің биттей де қателігі жоқ. Сен нағыз өмір сүре білетін адамсың, математика ғылымдарының докторы болуға лайықсың, түбі боларсың да.

– Не қыларымды білмей дағдарып отырғанымда сырттан бес-алты жасар бала ентіге, жүгіре басып кіріп келді. Ай-шай жоқ, зып беріп қуысқа кіріп кетіп, ағаш қобдишаны менің алдыма сүйреп әкелді. О, ғажап! Менің көзіме әлгі қара қобдиша оттай басылды. Әлітірінің баяғы мектеп-интернатта жүргендегі темір-терсек салып қоятын өзіме таныс кәдімгі қара қобдиша. Біресе Әлітіріге, біресе қобдишаға жалтақ-жалтақ қарай берем. Осынымды сезген Әлітірі:

– Шақар, мына қобдишаны таныдың ба? Балалық кездің ескерткіші ғой деп тастауға қимай жүрмін, – деді. Менде үн жоқ.

– Аға, менде міне мынадай иголка бар, – деп әлгі бала бір ине алып, қолыма ұстатты. Бұл – Әлітірінің баяғыда “бір кәдеге асар” деп қобдишаға салып қойған көзі сынық тебені еді.

– О-о, тебенің қалай жақсы еді, – дедім баланың көңлін қалдырғым келмей.

– Әй, әй бойса иголкама көйімдік неге беймейсің? – деп әлгі бала алдыма келіп отырып алды.

– Әй-әй ағаң көрімдік береді ғой. Неге бермесін. “Қасқа айғырдың баласы қасқа тумаса да төбел туады” деген емес пе? Қалай, балам өзіме тартқан ғой, – деп Әлітірі мәз болып жатыр.

– Манадан бері Әлітірінің жаңағы айтқан төрт сом қырық алты тиынынан қалай құтылудың есебін таппай отырған маған мына баланың көрімдік сұрағаны “құланның қасуына – мылтықтың басуы” бола қалды.

– Мә, айналайын, ала ғой, көрімдік сұрағаның дұрыс. Кәмпит алып жей ғой, – деп қалтамнан бес сом суырып баланың қолына ұстата қойдым. Ақшаны қыса ұстап, ол шешесіне қарай тұра жүгірді. Әлітірі маған мысқылдай қарап:

– Менің саған: “Осы көзі сынық тебеннің бір керек жері болар”, – дегенім есінде ме? Міне, біздің бала осы тебенмен-ақ көзді ашып-жұмғанша бес сом ақшанды қағып алған жоқ па, ә? –деді

Мен одан әрі отыруға дәтім шыдамай, үй иесімен қоштасып тезірек есікке беттедім.

ӘЛІБАЛА МЕН ДӘРІБАЛА

– Әлібала-ау, сенбісің? Немене, мұрныңнан есек құртың түсіп қалғандай кеудеңмен көк тірей қалғаның? Пыш-ту-у-у!

– Үйбай-ау, сен Дәрібаламысың? Баяғыда “қарға жүнді қаттасым, үйрек жүнді оттасым” болған сен емес пе едің? Кеудеммен көк тірей қалатындай арамыздан қара мысықтың жүгіріп өткен жері жоқ еді ғой, үйбай-ау, Дәрібала-ау!

– Бәсе, бәсе! “Күндестің күлі де күндес” десетін жеріміз жоқ еді ғой, пышту-ау.

– Қойшы, әуелі иман жүзді амандасып алайықшы. Наурыздағы шабынған бура тәрізді өндіршегінді үзбей қоя тұрсаңшы. Ал, қайдан келесің, қайда бара жатырсың өзін?

– Сұрама, үйбай, ит арқасы қияннан келем. Торғай жақта бір құдағиларымыз бар еді. Солар пәлен жылдан бері шақырғыштап, тықыршығандай болып жыбыршып жүр еді.

– Е, тәбәрік бар менде десейші.

– Қайдағы тәбәрік?! Үйбай, жұрттың бәрі қасықтап жиғанын шөміштеп төгетін мына екеуміз сияқты ашық ауыз дейсің бе? Барғаны бар болсын. Сапты аяқтан ас құйып, сабынан қарауыл қараған қарау немелер екен. Дұрыстап жайласып отырып бір самаурын су да іше алмадым.

– Пышту, қара бауыр болып кеткен бірдеңелер-дағы. Өтін алып аузына құйып, қарғап кетпедің бе келістіріп.

– Үйбай-ау, неге қарғамаймын. “Өрісінді өрт алғыр, жайлауыңды жау алғыр сүр кедей немелер”, – деп аттандым кетерімде.

– Уын тамызып, әдемі-ақ айтыпсың. Пышту, әдейі барғанда... Сынық ине, сыдырым таспа бермеген туыстың малына топалаң келсін, топалаң. О не қылғандары ей, ә?!

– Ал өзің қайдан келесің, қайда бара жатырсың?

– Дәл өзің сияқты мен де туыстан безіп келемін. Пышту, әдейі барғанда құнанын құдайындай, тайын тәңірісіндей көріп... Жемтікке қонған күшігіндей болып...

– Үйбай, әне, бізге сондай туыссымақтар кездеседі. Қараң қалғырларды келістіріп, тұрмастай етіп қарғап-сілеп кетсең етті.

– Е, неге қарғамаймын. “Сусамыр болып, сүйегің шыққырлар! Күлің шашылмай, түндігің ашылмай қалсын”, – деп ойбайымды салып, шашымды жұлып аттандым емес пе?!

– Тауып айтқансың, ешкісіне кебенек келгірлерге. Әлібала-ау, айтпақшы, байың да бар ма қасыңда?

– Пышту, қайдағы қырық жылғы байды айтып тұрсың, Дәрібала-ау?

– Үйбай-ау, әлгі сиырдың жапасы құсаған бірденең бар емес пе еді баяғыда?

– Пышту, көк жамбас болып жатқанда баяғыда-ақ тастап кеткем. Ал, сенікі әлгі... кейінгі байың ба? Әлде басқа біреуін қолға түсіріп алып па едің?

– Үйбай-ау, естімеген екенсің ғой, ол құрым шұлғаудың қарасын баяғыда құртып, қараңғыда қарсақ ізінен жаңылмайтын біреуге тиіп алғам. Ха, ха, ха!

– “Бұқаның өзі қартайса да, мұрны қартаймайды” дегендей, сен-ақ бай дегенді ауыстыра береді екенсің осы, хи-хи-хи!

– Дәрібала-ау, зауал шақта да бай керек. Тұғырдан түспеген шағында, “дүкенде жемпір қымбат, адамда кемпір қымбат” болып тұрған мына заманда жеті атасынан жағасы қара көк біреуге тиіп ал, тиіп ал. Ха-ха, ха!!!

– Әлібала-ау, үйбай... ай, масқара-ай, мыналарды қарашы-ей, әлі қарын шашы алынбай жатып, біздің әңгімемізді тыңдап тұр, мына зәнталақтар. Әй, сәплек қыздар, кетіндер-ей әрі, түге. Өй, өспей өндірішегі үзілгірлер! Құлақтарын төсеп тұр ғой, сәплектар, ә!

– Өтін алып, аузына құй бөлемдердің. Қырық қазанның құлағын тістеген нағыз қара бақыраш қатын болайын деп тұрғандарын қарашы. Безіреюін өздерінің... Үлкен адамдардың сөзін тыңдаған мұндай зәнталақтарды көрсем, көзім шықсын-ей!

– Сөзімді үзіп жібергенін қарашы, мына бетпақтардың... Айтпақшы, мыналарды көрген соң есіме түсті, Қарақыздан не хабарың бар?

– Ой, сұрама. Қазір Қарақыз күшейіп тұр ғой. Рак деген ауруға шалдығып, Алматыда жатыр шалқиып.

– Әне, жұрттың жолы болғыш-ақ. Біз ауырсақ ауданнан әрі аса алмаймыз. Сол Қарақыз... жаңа не дедің... иә, рақпен ауырмаса Алматыны көрер ме, сірә, тірісінде. Қалай жолы бола кетеді осы бізден басқа мақұлықтардың, ә?

– Ойбай, сен оны айтасың, жақында әлгі Бұрхан мешкей алапат аварияға ұшырап, бас сүйегінің быт-шыты шыққан еді. Қыдыры жанында екен әлгі мешкейдің. Өлмей аман қалып, қазір Мәскеуге кетіпті. Енді ол астанада бір жылдай жататын көрінеді шалқайып, тегін қызық көріп.

– Е, астанада неге жатпасын ол мешкей. Бір жыл тегін тамақ ішіп, бүлітенмен тегін ақша алуға кім ерінеді? Апырай, осы Бұрхан иттің жолы болғыш-ақ. Өлмей тірі қалғанын қарасайшы. Біз екеумізге Алматы мен Москваны көретін ауру да жоламайды.

– Пышту, ол тегіндік қайдан келсін бізге?

– Үйбай-ау, десейші...

ТОҒЫШАРДЫҢ МОНОЛОГЫ

Ау, жарандар, осы сіздер иненің жасуындай жазығы жоқ, жұмыртқадай аппақ біреуге “тоғышар” деген айдар тағып, өкшелеріңізді көтеріп тұрып, ауыздарыңызды айға жанып жатырсыздар, ә? Сонда осы сөздің түп төркініне бір сәт ой жіберіп, бағамдайсыздар ма, сірә? Жоқ, меніңше, көбіңіз иіс тиген адамша есеңгіреп, тәтті сөз бен қатты сөздің ара жігін ажырата алмай алжып, “қылтамақ” боп жүрсіздер. Олай дейтінім, егер тоғышар болудың кісіге берер пайдасын білсеңіздер, ешкімге еш уақытта бұл сөзді айтуға қимас едіңіздер. Қайта өздеріңіз қалай да тоғышар атанғыларыңыз келіп, қыршаңқы болған колхоздың өгізіндей кім көрінгенге сүйкеніп, қасынып жүрер едіңіздер.

Әлқисса... мен енді сіздерге тоғышарлықтың сыр-сипаты мен пайдасын жіліктеп тұрып түсіндіріп берейін.

Менің тоғышар атанғанымға үш күн, үш айы кем тура отыз жыл екен. Нағыз сіңірі, иісі мұңкіген тоғышарлық

стаж деген осы болар. Бір ғажабы: бүгінде әйелім түгіл былайғы жұрттың өзі менің тоғышар екенімді анадайдан бетіме бір қарағаннан-ақ біле қояды. Шамасы тоғышарлықтың да француз әтіріндей танаудың қытығын келтіретін қасиетті бір исі бар-ау деймін.

Әйелім Зәрубике – текеден де мазаң жан. Таңертен көзін уқалап тұра сала мені қолбаладай дедектетіп жұмсай бергісі келеді.

– Әй, Сопи, тыримай түрегел. Жүген-ноқтаңды ки, айылыңды тарт. Баланың жаялығын жу, қоқысты төк, дүкенге барып сүт-қатық әкел, – деп шақ-шұқ етеді.

Зәрубике қабағын қарс жауып, қаһарын қанарлап төккенмен, мен жүген-ноқтамды киіп, айылымды тартуға асыға қоймаймын. Асыққанда ше? Оның жаңағы айтқандарын орындау үшін мен желмен жарысқан желмая, немесе тазыдан жүйрік Борзов болуым керек. Шыбын жаныңды шырылдатып, дозаққа түсіргенде бір Зәрубике екеу болар деймісің? Әрине, мұндайда әдіс-айла қолдану керек. “Бармаймын” десең Зәрубике Қорқыттың көріне тірідей тығып жіберуге бар. Еух... бар-а... алма-аймын”, – деймін көрпенің астынан түншыға ыңырсып. “Ой, жатқан жерінде жайрағыр, тоғышар-ай. Тірі өлексе!” – деп отыз жылдан бері айтып келе жатқан жаттанды сөзін бір қайталайды да, шаруаны өзі тындыруға кіріседі. Сосын тоқ самаурынды екі иығынан демін алдырып ендіктіріп қояды, аяқ-табақтарды бір-біріне соғып қан қақсатқанда әлгілердің кәдімгідей ... “еңіреген” даусынан бүкіл подъезд селкілдеп тұрады-ау.

Аталарымыз: “Бір әйелдің айласы қырық есекке жүк болады”, – деп бекер айтпаған. Ал оқыған-тоқығаны көп, көздері жайнақтап тұрған бүгіндегі әйелдердің айла-шарғысы қырық емес, сексен есектің де бел омыртқасын үзіп жіберуге жарайды. Зәрубике де кейде Алдар көсе атасындай мені қақпанға қулықпен түсіруге тырмысып бағады. Жұмыстан келе аяғын баса алмай, қираландап қалады. Кейде диванда жатып, бүйі шаққандай безілдейтінін қайтерсің. Мен сонда да саспаймын. “Тіпті кешкі тамақ ішер жайым жоқ. Ыстығым көтеріліп барады. Уһ!” – деп бір жерге аунай кетем. Әйел жарықтықтардың бір қасиеті үй шаруасын ішектерін шұбалтып жүріп істей береді ғой.

Зәрубике көп жатуға шыдамайды, амалсыздан орнынан тұрып кешкі астың қамына кіріседі.

Енді Зәрубике бүгінде маған: “Айналайын, Сопиым, сен отыз жылдан бері тоғышар деген сөзді ести-ести жардай болып семіріп алдың. Енді ең болмаса мен бір екі күн ғана тоғышар болып, диванда дем алып жатайыншы”, – деп маған өлердей сөзін айтып жалынады. “Ойбай, атай көрме, ешкіге тауықтың құйрығы жараспайтыны секілді, сендерге тоғышар атанғаннан өлген артық. Болған мен-ақ болайын”, – деп былқ етпей жата берем...

Әлқисса... қызметте де, қоғамдық орындарда да “тоғышар” деген сөз көлеңке сияқты қасымнан екі елі қалмайды. Неге дейсіздер ғой. Менің аузым - нағыз қағынған ауыз. Бес-алты жасымнан бері шылым тартып келем. Отырып тартам, жатып тартам, ұйқымнан оянып тартам, самолетте ұшып келе жатып тартам, автобуста келе жатып тартам. Қысқасы, менің аузым қайда – шылым сонда. Бір минут тартпасам, өкпем өкпелеп табанымнан шығып кететін тәрізді көрем. Осынымды жұрт ұнатпайды. Мәдениет-тісымақтар: “Бұрқыратпай, маңайымызды уламай отырыңыз”, – деп шыға келеді. Ондайлардың сөзін естімеген боп, шырт түкіріп, былпып отыра берем. “Не қылған тоғышарсыз? Неге қақырасыз?” – дейді әлгі мәдениеттісымақтар. “Немене, жерді аясаңыз, қақырығымды қағып алып, қалтаңызға салып алыңыз”, – деп мен одан сайын екіленіп, ерегісе түсем. “Ит үреді, керуен көшеді” деген емес пе? Сосын әлгі ... сымақтардың аузына күм құйылады. Бағзы біреулері: “тәртіп сақтаңыз!” – деп жеңімнен тартқыласа, бүйірімнен қанжар сұғып алғандай шар-р-р ... ете түсем. Жуырда театрда отырғанымда біреу жеңімнен тартқылай бастап еді: “Өлтіріп барады, құтқарындар”, – деп шыбын жаным шығып бара жатқандай айқайды кеп салдым. Табанда бір милиционер келін әлгіні: “Қоғамдық жерде неге тәртіп бұзасыз?” – деп алдына салып ап қуып кетті. Бөлемге сол керек.

Адам болған соң, әрлі-берлі жүріп-тұрмай болмайды. Бүгінде не көп, қаңғыбас шал-кемпір-ақ көп. Жолыңа жуадай бітіп жүргізбейді-ау, жүргізбейді. Жуырда Қостанайдан Қарағандыға автобуспен бара жатсам: “Балам, орныңды бер”, – дейді бір қария көзінің былшығын сүртіп.

“Ақсақал, ертерек билет алу керек, әйтпесе шапаныңыздың шалғайын жайып жіберіп, есіктің алдына барып отырыңыз”, – дедім. “Ой, тоғышар! Балам деген сөздің садағасы кет! Мен батамды берейін десем”... – дейді әлгі қария. “Ақсақал, батаңызды базарға апарып сатыңыз да, ақшасына автобусқа билет алыңыз”, – дедім даусымды қаттырақ шығара. Жұрттың бәрі: “Тоғышар екенсіз!” – деп шушу етеді. “Болсақ болармыз”, – деп баратын жеріме дейін жайласып отыра бердім...

Ау, жарандар! “Борсыққа таяқ өтпейді” деген. Сіздер мені тоғышар деп ұялтып, қорқыта алмайсыздар. Қайта үлкен әріппен Тоғышар деп атасаңыздар менің жаным жай таба түсер еді. Хах, хах-хах!.

ШҰБАР ДОРБА

Көржік кісі үйі деп қымсынып, ізет сақтап отырған жоқ, қайта шәниіп, оң жақ шынтағымен ала жастықтың алқымынан сығып жатыр. Анда-санда күбі қарнын тоқпақтай тоқ қолымен сипап қояды. Ұстарамен тықыр алынған қауын басы мен шот маңдайынан жаңағы ішкен шайы шып-шып шығып отыр. Терін етектей шыт орамалмен асықпай, байыппен сүртеді де, қалақ құралыптас бетін желпіп-желпіп жібереді. Сырт тұлғасы салмақтылық пішін танытса да, ішкі сарайында алай-түлей боран соғып тұр. Қанша салмақтылық көрсетсе де, одан әрі шыдамады:

– Сумұрын неғып келмей жатыр? – деді езуінен аққан насыбайын сүртіп жатып.

– Келер, келер, тоса тұрайық, – деді оған иық түйістіре сол жағымен шынтақтап жатқан дөңгелек жүзді, асқабақ бас, қатпа қара Қыжым. Қашаннан алып-ұшпа мінезді Қыжым басындағы төрт құлақты, борлаттаған өзбек тақиясын біресе милығына, біресе қарақұсына қарай алма-кезек сырғыта береді. Бір жатып, бір отырып, әбден берекесі кетті. Даладан естілген сәл дыбысқа құлақ түріп тындайды. Әлден соң қолында тұрған дорбадағы лотоның тастарын қайтадан санай бастады да:

– Әбдуаш басқалардай емес, сенімді “бюро мүшесі” ғой, келер, – деп мұрнын шұр еткізе бір тартып қойды.

Әбдуаш бұрын ауылда лото ойнаумен айналыспайтындардың бірі еді. Кешкілік малдан кейін үйде жатып, іші пысқан соң, лото ойнаушылар қатарына қосылып кеткенін өзі де байқамай қалған. Қолы жүрмей, ақшаны көп ұттырып жібергеніне иттей ызалы. Ақшасы – белінің құяңы ұстап, “бүллітенмен” жүретін Қыжымның қалтасында. Соңғы екі-үш күнде ғана кеткен ақшасының біразын қайырып, “қырғи” атанған. “Бүгін де қолым жүріп кетсе де, адамның көбі дұрыс”, – деп ойлап отырғанын аңғару қиын емес.

...Ойын түн ортасы кезінде қыза түсті. Шұбар дорбада тыным жоқ, сылдырлап-күлдірлеп, қолдан-қолға ауысады. Отырғандардың көбі шып-шып терлеген, алдарындағы лотонның қағазынан басқаға “өртеніп” жатса да назар аударар емес. Бүгін ұтылып отырған Көржік пен Қыжым балапанын қара құстан қорғаған тауықтай безек-безек етіп, қыт-қыттай береді. Екеуі де ортада үюлі жатқан ақшаға тышқан аңдыған мысықтай ұрлана қарап, көзі қиығын тастап қояды.

Лото тартып отырған Әбдуаш жетпіс екі дегенде, Көржік орнынан мысықша атылып, “Котелден” біткен осы”, – деп, ортадағы ақшаны торғай ілген тұрымтайдай қағып әкеткенде, лотошылар дүр ете түсті.

– Әй, көргенің осы ма еді? Ақшаны айырдың ғой, бәтіреке.

– Осы жолы шықпаймын деген ойым жоқ еді.

– Сираққа ойнап едім, қап!

У-шу, азан-қазан басылмай жатып, дау да басталып кетті. Қыжым Көржікке:

– Әйдә, кешегі қарызымды төле, – деп жер тепкілеп отырып алды.

– Алғаным жаңа, қарызымды берсем, қолым тоқтайды, – деп Көржік ақшаны тізесінің астына умаждап тыға түсті.

– Төлейсің, бересің. Әкеннің құны жоқ ақшамда.

– Әй, көрдегі әкемде нең бар? Тілінді тарт! Ойнағын келсе, әйеліңнің шұлығындағы ақшаны алып кел, байқап сөйле. Тілінді қырқып жіберермін мен! – деп ұмтыла түсті Көржік.

– Маған қыжыл көрсететін сен бе? Бермесен, жолыңнан. Ал маған не істейсің?

Қыжым Көржіктің тізесінің астынан үш сомды суырып алды. Сол-ақ екен, екі қитықтың дауы қып-қызыл төбелеске айналып кетті. Үйдің ішінің астан-кестені шығып, төргі бөлмеде ұйықтап жатқан балалар бақырып оянды. Не істерін білмей, ыза болып жатқан үй иесі Байпақтың әйелі орнынан атып тұрып, төргі бөлмеге жүгіріп келді де: “Өңкей ұятсыздар, қарабеттер! – деп, қолына түскен лотоның тастары мен қағаздарын пештегі қозаға лақтырып кеп жіберді. Айқай-шу, төбелес сап басылды. Манадан араша бермей жүрген Қыжым мен Көржік жалма-жан төбелесті қойып: “Ойбай-ау, қал-ғандарына ие болайық”, – деп шашылып жатқан лотоның қағаздары мен тастарын апыл-ғұпыл жинастыра бастады.

КІСІНІҢ СӨЗІ

Біздің цехта істейтін Таңқай Тұрашұлы, Таңқай Елпекұлы, Таңқай Талқанұлы Бопиндердің аты-жөндерінің ұқсастығы болмаса, қаны бір туыс немесе егіз сыңарлар емес, төсекте де, төскейде де бастары қосылмай, бір-бірінен оқшау, бөлек өскен жандар. Бұл үштіктің былайша ымыжымы бір болғанмен, азды-көпке, жоқты-барға айырбастап жібере қоярлық өнерлері де жоқ еді.

Мен кезекті еңбек дамалысымды аяқтап, жұмысқа шыққаным сол еді, цехтас әріптестерімнің бірі Өркеш деген жігіт қасыма ыржалаңдап жетіп келді де, жеңімнен тартқылап, оңашалап, сыбыр айтар қалып танытты.

– Құди-ау, сен жоқта бар ғой, – деді құлағыма сыбырлап. – Бопиндер үштігі машинаның запас бөлшектерін қымқырып бара жатқанда, күзетшінің қолына ... нетіп қалды, білдің бе... түсіп қалды. Күзетші Матвей шал бар ғой, аналардың бармақ бастысын ысырып тастап, үшеуін де еңіретіп отырып, цех бастығына алып келіпті. Сол ұрыларды, сол кәззаптарды бүгін өзіміздің ашық жолдастық сотқа салып, езулерін тілейін деп жатыр. Ендігі мәселе былай, Құди. Сот процесін жүргізуші өзіміздің Мәлім бар ғой, әсіресе “үштіктің дирижері” деп Таңқай Елпек-ұлына азуын баспақшы, былайша айтқанда, Мәлімнің онда

баяғыдан ала алмай жүрген миллион тонна өші бар көрінеді. Оны жұмыстан шығарып, ісін халық сотына тапсырмақшы. Ал енді мәселенің тоқ етері былай. Соңыра бірінші болып сен, екінші болып мен сөйлеп, жұрт аузына сөз салып береміз.

Жүрегім дір ете түсті. Бір сұмдықтың иісі мұрныма келді.

– Әй, Өркеш, сен менің қандай тұлмаш екенімді білесің ғой. Осы мәселеге мені араластырмасаң қайтеді? Соңыра жағым қарысып қалып, дүйім жұрт алдында масқара болып жүрермін. Әрі Бопиндер үштігінің маған жасаған қылдай қиянаты жоқ.

– Жо-жоқ, олай деме. Мәлім білдей азамат басымен бізге сеніп отыр. Тапа тал түсте Таң-қайларға үкімет нәрсесін ұрлатып тасырандатып қоямыз ба? “Көп басқан боқ басады” дегендей, олардың қыл сағақтан оларды ілінген жері осы.

Көп ойланып, ыңыранып-теңселіп тұрып:

– Тәуекел, Мәлімнің сөзі жерде қалмасын. Ұры-көз-заптардың өз обалдары өзіне, – деп жолдастық сотта бірінші болып сөйлеуге уәде бердім.

– Міне, жарайсың, Құди. Мәлімді қуантайын, – деп Өркеш өрге өрмелегендей ентіге басып жөнелді.

Жолдастық сот мәжілісі басталды. Сот председателі Мәлім Майманов Таңқайлардың тапа тал түсте түрлі номерлі отыз жеті болт пен елу бір гайканы, қырық тоғыз шегені ұрлағаны жайлы бірер сағатқа жуық айыптау сөз сөйлеп, Таңқайлардың әбден жер-жебіріне жетіп, көн тулақша сілкіледі.

Мәлімнің сөзінен кейін отырғандардың қыбыр-жыбыры, сыбыр-күбірі көбейіп барады. Езулеріне күлкі оралып, өзінен-өзі қытығы келіп отырғандар да жоқ емес. Манағы келісім бойынша енді мен сөйлеп, мына жұрттың аузына сөз салуым керек қой. Басымды көтерсем Өркеш пен Мәлім: “Енді неғып отырсың солбырайып?” – дегендей маған оқтаулы көздерін қадап, сәл кешіксем терімді тірідей сылып алар сыңай танытты.

Орнымнан серпіле көтерілдім. Көтерілгенімді қайтейін, “ық” дерімді де, “бық” дерімді де білмеймін. Бетім дуылдап, аяғым дірілдеп, буынымнан әлі кетіп барады. Бәрінен

де масқарасы: Өркештің қай Таңқайды сына дегенін есімнен тарс шығарып алдым. Тоқта, тоқта... Тұраштың Таңқайы, Елпектің...

Ғұмырымда мұндай қысылмаспын. Бәрінен бұрын Қара теңіз жағалауында бір ай жатып, әлпештеп, әлдилеп әкелген нервтерімді айтсайшы!

Қырық пышақтың ортасына түскендей ширатылып-ақ қалыпты.. Ұры Бопиндерге ұрлана көз қиығымды түсірсем. Тұраштың Таңқайы маған одырая қарап, танауын көкке тіреп отыр екен. “Пішту, сен құлатқан таудың да салмағын көрерміз”, – деп кекететіндей. Ызам келіп кетті. Өзін ұры, кінәлі санайтын Тұраш жоқ: “Жүзі қараның жүзі таймайды”, – деуші еді. Өркеш маған дәл осы Бопинді сына деген болар деп Тұраштың Таңқайына шүйіліп кеп бердім. Қолымды оңды-солды сермелеп, ара-арасында аяғыммен жерді тепкілеп қойып сөйлегенімде, залдағылардың бәрі жүн түтіп, түбіт қылшықтап кеткендей жымжырт, тым-тырыс бола қалды.

– Жолдастар! Талқанның Таңқайын.. жо-жоқ... Елпектің Таңқайын... астапыралла, әлгінде өзім сынаған... ие, ие, әлгі Тұраштың Таңқайын жұмыстан шығарып, ісін халық сотына беру керек. Мұндай ұрылар мен сұғанақтардың мойындарына қарғы бау тағып, беттеріне қыздырып қара таңба басу керек. Матвей сияқты қырағы шалдарға ескерткіш орнатса да артық емес. Өз басым бар пәле Тұраштың Таңқайында жатыр деп білем. Оның қылдан қиқым іздейтін адам екенін бала жасымнан бері білем...

– Құди сыңар езуледі. Басқа Бопиндер туралы тіс жарып ештеме демеуі қалай?

– Дұрыс, дұрыс айтады. Таңқайдың үшеуі де кінәлі емес пе?

– Меніңше, Құди тым асыра сілтеп, қызыл тілге ерік беріп отыр. Бір-екі уыс темір үшін азаматтың бетіне қыздырып қара таңба басайық деумен өз басым келіспеймін, – деген дауыстар шықты.

Бұл шақта Өркеш орнынан атып тұрып, мәжіліс ағасынан сөз сұрады.

– Меніңше, Құди дұрыс айтады. Меніңше ұры үшеу болғанмен осыларға ақыл-кеңес беретін, бөлеге бастайтын “дирижер” Елпектің Таңқайы екені рас.

“Өркеш Елпектің Таңқайы деп тұр ма? Ал мен қай. Таңқайды сынап едім?.. Қап!..”

Өркеш бөгеліп барып, сөзін қайта жалғастырды:

– Елпектің Таңқайын мен ит қырылғаннан бері жақсы білем. Ол жасында ұрлық-қарлыққа тым әуес еді. Қораға түсіп, тауықтың жұмыртқасына дейін қоймайтын. Оның қырсығынан бүкіл ауылдың тауығы ұясынан безіп, шөпсабанның арасына жұмыртқалайтын болды. Ол балалардың асығына да қырғидай тиетін. Менде ай мүйізді, арқар маңдайлы қара қошқардың еш уақытта шігінен түсіп көрмеген сақасы болатын еді, бұл оңбағанның сол сақамды тартып алып, өзімді суға тұншықтырып өлтіре жаздағаны да бар. Меніңше, жолдастар, Елпектің Таңқайын жұмыстан қуып, соттау керек сияқты.

Өркеш қызара бөртеп, Мәлімді енді риза еттім-ау деп орнына көңілдене отырғанда, залдағылар тағы да шуласып кетті:

– Өркештің пікірімен де қосылуға болмайды. Ол баяғыда сүйегі қурап қалған қара қошқардың сақасына қазір құн сұрап тұрған тәрізді. Құн сұраса бала күнінде қайда қалған?

– Бұл жерде тауық жұмыртқасын жырға қосудың қажеті жоқ еді.

– Шаш ал десе, бас алатын заман жоқ, тежеле сөйлесін, жарыссөзге шыққан жолдастар.

Өркеш екеумізден кейін сөз алған жолдастардың бәрі де ұстамды, ұғынықты сөйлеп, салиқалы пікірлер айтты. Ашық жолдастық сот ең соңында Таңқай Бопиндердің үшеуіне де ақшалай айып салып, қатаң сөгіс берумен шектелді.

Жиналыс бітіп, бәріміз сыртқа шыққан соң Мәлім Өркеш екеумізге сұстана қарап бар қаһарын төкті:

– Соқыр түйе сияқты беттеріңе жайылғандарың не?

Біреуің Тұраштың Таңқайын сынап, біреуің Елпектің Таңқайына тиісіп, айдалаға лағып кеттіңдер ғой. Құдай-ау, мен Талқанның Таңқайын талқандайық, соны есекке теріс мінгізіп, айдалаға қаңғытып жіберу керек демедім бе? Екеуің де миғұла, кеше неме екенсіңдер ғой. Сендердің барыңнан жоғың, – деп Мәлім жерге бір түкіріп, бізге бұрылмай тартып отырды.

Ш Е Г Е

Шырт ұйқыда жатқан Насыр таңертеңгілік қорадағы тауықтардың бақырып-шақырған дауысынан оянып кетті де, қайтадан ұйықтай алмай сорлады. Осы бір демалыста алаңсыз жатып, көзі-басы көнектей болып ісінгенше ұйықтамақ еді. Таңғы тәтті ұйқысын пышақпен кескендей бөліп жіберген тауықтардың талқанын шығара жетпіс жеті әкелерінен бері қарай сыпыра боқтап, бір жамбасынан екінші жамбасына ауысып, уһілеп біраз жатты. Әлден уақытта кеше жатарда әйеліне берген уәдесі есіне түсіп, ұйқы тұманы сәл-сәл сейіле бастады. Көзін ашты. Бірақ тұра қоймады. Денесі қорғасындай ауырлап, арқасы кереуетке жабысып қалған сияқты.

Ол соңғы кезде радиодан да, жұрт аузынан да таңертеңгілік тұрғанда дене шынықтыру жасаудың денсаулыққа аса пайдалы екенін ести-ести құлағы әбден жауыр болған еді. Күнде ұйқысынан оянғанда: “Бүгін бір дене жаттығуларын жасап көрейінші, осы жұртқа керек денсаулық маған керек емес пе?” – деп тісін қайрап-ақ жата-тын. Бірақ төсектен тұрған соң: “Қойшы, жыл биылмен, күн бүгінмен таусылмас, әзірге атан өгіздің орта жілігін қолмен ұрып сындыратын күшім бар ғой, ертең көрермін”, – деп қолын бір-ақ сілтеп, шалбарына жармасатын.

Ол қазір дене шынықтыру мәселесін ойлаумен болды. Сосын бүгін қайтсе де спорттық жаттығулар жасамай, аяғын қия баспауға, әйелі Бибігүлдің тапсырмаларын аспаннан тас жауса да мүлтіксіз орындауға тас түйін боп бекінді.

Насыр төсектен ыршып кеп тұрғысы келсе де, тұра алмады. Басын көрпе астынан үйректің сары ауыз балапанындай қылтитып, едәуір жатты. Көзін қайта-қайта уқалап, әлсін-әлі аузын кере ашып есінеді. Сосын ауыр қозғала орнынан тұрып, екі аяғын кереуеттен салбыратып, біраз отырды. Тағы да шалбарын кие бастағанда, спорттық жаттығулар жасамағаны есіне түсті де өзінен - өзі ұялып, уәдесін ең болмаса бір рет орындамақ болды.

Жаттығуды төсекте отырып-ақ жасай бастады. Алдымен аса бір сақтықпен бір қолын жоғары көтеріп еді, қолтығы сөгіліп, ырыққа көнбей қолы өзінен өзі төмен түсіп